

ГРОМАДСЬКА ТА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ТАДЕЯ РИЛЬСЬКОГО (1841-1902 РР.)

Тадей Рильський (1841-1902 рр.) прожив творчо значиме людське життя і своєю визначною культурно-освітницькою діяльністю, участю в політичних та громадських організаціях, чисельними публікаціями активно сприяв формуванню в широких колах українства національно-свідомого патріотизму.

Іван Франко вважав його одним із найбільших знавців народного життя в Україні й дав таку характеристику цьому діячеві: «Тадей Рильський – це високо ідеальний чоловік і чесний характер, що цілим життям своїм довів серйозність своєї любові до рідної України і її народу [1, с. 66].

Власне, такі відомі особистості, як В. Антонович, М. Драгоманов, П. Чубинський, Т. Рильський, П. Косач, М. Потебня, М. Лисенко, М. Старицький, П. Житецький та інші, підготували благодатний духовний ґрунт до спроби встановлення незалежності України в 1917-1920 рр. Усі вони також мають певну причетність до духовних витоків становлення нашої сьогоденної незалежності України.

Нині Тадей Рильський серед культурної громадськості більше знаний як батько відомого поета, академіка Максима Рильського, якого назвали на честь Максима Залізняка. Менш відомі його наукові публікації, які не втратили своєї актуальності й тепер. Варта уваги і його цілеспрямована організаторська та громадсько-політична робота в справі утвердження української нації як державної.

Політичний світогляд Тадея Рильського сформувався під впливом ідей, думок і програм Кирило-Мефодіївського товариства. Навчаючись у Київському університеті, він зблизився й на все життя подружився з Володимиром Антоновичем, видатним українським істориком, фундатором історичної науки в Україні, учителем Грушевського та цілої плеяди відомих науковців. У той час вони, як і більшість передової української та польської молоді, захоплювались ідеями «хлопоманства» («любові до мужицтва»), вивченням української історії, етнографії та культури. Сам термін «хлопомани» для нього означав бажання зблизитися із сільським людом – хлопами. Хлопомани розмовляли винятково українською мовою, носили національний одяг і дотримувалися українських звичаїв.

Свою кінцеву стратегічну мету хлопомани вбачали в ліквідації царизму, кріпацтва та встановленні демократичної республіки, у якій вільно жили б українці, росіяни, білоруси, поляки. Розпочати здійснення цих задумів вони вирішили з поширення освіти серед українських селян, піднесення їхньої національної та суспільно-політичної свідомості.

Хлопомани зробили висновок, що «соромно жити в краї та не знати ні самого краю, ні його людності». Вони вирішили пізнати народ, його психологію, світогляд, традиції шляхом особистих спостережень і з цією метою, переодягшись у селянське вбрання, вирушили під час літніх канікул у подорож українськими селами. Під час цих канікул Т. Рильський з однодумцями (М. Драгомановим та В. Антоновичем) побували в багатьох селах Київщини, Волині, Поділля, Катеринославщини, Харківщини та Херсонщини [4, с. 6]. Вони збирали відомості про козаччину, народні пісні, вели бесіди на політичні теми, навчали місцеву молодь грамоти. Така активність студентів налякала керівництво Київського університету та місцеву владу. М. Драгоманов у праці «Історична Польща і

«Великоруська демократія» писав, що «ім'я Антоновича й Рильського називали як майбутніх організаторів нової Коліївщини, як майбутнього Гонти й Залізняка». Наляканий Київський губернатор Васильчиков доносив шефу царської жандармерії Долгорукому про активну агітацію серед селян студентів, серед них називали прізвища братів Рильських, тоді студентів. Була заведена кримінальна справа

«О неблагонамеренных поступках студентов Киевского университета Фаддея и Осипа Рильских» [1, с. 72]. Братів виключили з університету, а їхній батько відмовився від обох синів. Брат Тадея не пережив цього душевного потрясіння. Та пройшов час, і все владналось – Тадей Рильський поновив навчання в університеті, а батько віддав йому садибу й землі в родовому селі Романівка (нинішній Попільнянський район Житомирської області), у якому Тадей прожив 32 роки. Це село на все життя полюбить його син Максим Рильський. Відомо, що за Тадеєм (як і за В. Антоновичем), а потім і його дітьми залишиться на все життя поліцейський нагляд.

У середині 1861 року за ініціативою Тадея Рильського та Володимира Антоновича виникла організація студентів «Громада», яка швидко стала відома як культурно-просвітницька, українська. До «Громади» входили такі відомі постаті, як М. Драгоманов, П. Косач, брати Чубинські, М. Потебня, згодом М. Старицький і М. Лисенко. Її члени відкривали недільні школи українською мовою навчання, вивчали й пропагували минуле України, опублікували немало статей в українських історичних та літературних виданнях. Серед учителів недільних шкіл був Т. Рильський. Він брав участь у створенні недільних шкіл у багатьох містах і селах України, зокрема, на Волині. Навчання в недільних школах відбувалось в неділі та у святкові дні. Учнями були спочатку діти, а потім і дорослі. Нерідко на потреби цих шкіл Тадей жертвував власні гроші.

Після закінчення університету перед Тадеєм Рильським відкривалася наукова та службова кар'єра, але він прийняв рішення назавжди оселитись у Романівці й прожити життя серед сільського люду.

Його садиба стала літнім притулком для творчої праці та відпочинку багатьох друзів студентських років. Тут неодноразово бували В. Антонович, М. Лисенко, М. Старицький із сім'ями, інші відомі діячі культури й науки.

Саме в Романівці Тадей Рильський написав значну кількість статей, нарисів і наукових досліджень. На жаль, досі його епістолярна спадщина недостатньо вивчена, а в ній є цінні наукові розвідки. У часописі «Киевская старина» було надруковано декілька його праць. Найзначніша з них – «К изучению украинского народного мировоззрения». Він видав кілька десятків брошур на економічні та сільськогосподарські теми, активно збирав фольклор і друкував його. Праці Тадея Рильського друкувалися в «Записках наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка», «Літературно-науковому віснику» за редакцією Івана Франка.

З перших років життя в Романівці Тадей Рильський відкрив добре обладнану школу, при якій була велика бібліотека. У цій школі він сам працював учителем понад двадцять років, пізніше в ній навчав і свого сина Максима. До речі, Максим Рильський, який значну частину свого життя також прожив у Романівці, у 60-х роках ХХ ст. побудував на свої кошти нове сучасне приміщення школи.

До кінця своїх днів Тадей Рильський брав активну участь у суспільно-політичному житті України. Він був одним з організаторів у 1897 році нової «Громади» – загальноукраїнської організації, проведення з'їздів якої відбувалося за підтримки відомого мецената й суспільного діяча Євгена Чикаленка. Цю «Громаду» називали «початком українського ренесансу 90-х років» [5, с. 29]. Тадей Рильський задовго до столипінської земельної реформи зробив висновок про необхідність змін в аграрних стосунках на селі, розробив основні напрями такого

реформування. Його розробки, на нашу думку, є актуальними й у процесі проведення сьогоднішньої земельної реформи в Україні.

У 1902 році на похоронах Тадея Рильського відомий композитор Микола Лисенко сказав: «Померла квітка юнацтва 60-х років, славних років відродження національного почуття» [1, с. 169].

Пройшов час, і на шлях батька вийшли його сини, сотні його послідовників та учнів. Вони підхопили той дух і справу українства, свідомого патріотизму, духовного служіння народу, якому присвятив без остатку своє життя Тадей Рильський – один із першопрохідців на шляху відродження України.

Література:

1. *Рильський М. Т. Лірика, листи, спогади.* – Житомир, 1998.
2. *Потульницький В. А. Теорія української політології.* – К.: Либідь, 1993.
3. *Українська культура / Під редакцією Дмитра Антоновича.* – К.: Либідь, 1993.
4. *Антонович В. Про козацькі часи на Україні.* – К.: Дніпро, 1991.
5. *Гунчак Т. Україна. Перша половина ХІХ ст.* – К.: Либідь, 1993.
6. *Попович М. Нарис історії культури України.* – К.: «Арт. Ек», 2001.
7. *Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура.* – К., 2010.